

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Warszawa, 31/07/2018

Adam Bodnar

IX.517.2686.2017.MK

**Pan
Zbigniew Ziobro
Minister Sprawiedliwości
Prokurator Generalny**

Szanowny Panie Ministrze

Ponad osiem lat upłynęło od wydania przez Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu wyroku w sprawie *Frasik przeciwko Polsce* (skarga nr 22933/02), który odnosi się do problematyki zawierania związków małżeńskich przez osoby pozbawione wolności¹. Tymczasem, procedura kontrolna, dotycząca wykonania tego wyroku, nie została dotychczas zamknięta przed Komitetem Ministrów Rady Europy. Nadal istnieją zastrzeżenia do jego implementacji, toteż kolejne modyfikowane plany działań przekazywane są Radzie Europy przez polski rząd (ostatni w dniu 6 czerwca 2017 r.).

W *Raporcie z wykonywania wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka przez Polskę za 2017 r.* stwierdza się, że problem braku zgody na zawarcie związku małżeńskiego w jednostce penitencjarnej nie występuje już w praktyce, na potwierdzenie przywołując statystyki Centralnego Zarządu Służby Więziennej. Wynika z nich, że wszystkie wnioski złożone przez osoby tymczasowo aresztowane w latach 2014-2016, o wydanie zgody na zawarcie związku małżeńskiego w areszcie śledczym, zostały załatwione pozytywnie (2014 – 7 wniosków, 2015 – 12 wniosków, 2016 – 12 wniosków). Badana w podległym mi Biurze sprawa tymczasowo aresztowanego pana pokazuje jednak, że problem istotnie nie został jeszcze w pełni rozwiązany, a wdrożenie do praktyki

¹ Przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka toczyło się również przeciwko Polsce postępowanie ze skargi p. Jaremicz – sprawa *Jaremicz przeciwko Polsce* (skarga nr 24023/03), która dotyczyła braku zgody na zawarcie związku małżeńskiego przez skazanego odbywającego karę pozbawienia wolności. Wyrok został wykonany przez państwo polskie, a rezolucja Komitetu Ministrów Rady Europy zamykająca wykonanie wyroku zapadła na posiedzeniu 7-8 czerwca 2016 r. (zob. załącznik A do Raportu z wykonania wyroków ETPC przez Polskę za 2016 r.).

postępowania organów dysponujących stanowiska Europejskiego Trybunału może budzić wątpliwości.

Pan, pozostający do dyspozycji Prokuratury Rejonowej w K., złożył w 2017 roku wniosek o wyrażenie zgody na zawarcie w areszcie śledczym związku małżeńskiego z partnerką, z którą przed osadzeniem pozostawał w konkubinacie, i zgody tej nie otrzymał. W toku badania sprawy uzyskaliśmy wyjaśnienia Zastępcy Prokuratora Rejonowego, który poinformował, że pan jest oskarżony o przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności, w tym z art. 197 k.k., popełnione w warunkach art. 64 § 1 k.k., na szkodę małoletniej wówczas córki jego konkubiny. Podstawą zastosowania wobec niego tymczasowego aresztowania była m.in. obawa mactwa poprzez utrudnianie postępowania karnego i wpływanie na zeznania świadków i pokrzywdzonej. Organ dysponujący stanął na stanowisku, iż wniosek tymczasowo aresztowanego o wyrażenie zgody na zawarcie związku małżeńskiego jest w istocie wnioskiem o udzielenie zgody na widzenie, zaś udzielenie takiego widzenia w ocenie organu dysponującego nie jest wskazane z uwagi na to, że mogłoby zostać wykorzystane w celu bezprawnego utrudniania postępowania karnego. Konkubina pana jest świadkiem w sprawie i będzie wezwana do złożenia zeznań również na etapie postępowania sądowego. Mając na uwadze okoliczności sprawy, bliskie relacje i powiązania rodzinne świadków, ich wzajemne zależności finansowe, a także zagrożenie wymierzeniem surowej kary, organ dysponujący stanął na stanowisku, że osobiste spotkanie tymczasowo aresztowanego z konkubiną mogłoby wpłynąć na prawidłowy tok postępowania karnego i z tego względu odmówił udzielenia zgody na widzenie, podczas którego miałby zostać zawarty przez nich związek małżeński.

Artykuł 12 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka statuuje prawo mężczyzny i kobiety do zawarcia małżeństwa i założenia rodziny na zasadach określonych w prawie krajowym. W myśl prawa polskiego pozbawienie wolności spowodowane zastosowaniem izolacyjnego środka zapobiegawczego nie pozbawia tymczasowo aresztowanego prawa do zawarcia związku małżeńskiego. Rolą organów władzy jest więc zapewnienie, aby prawo to zostało wykonane. W wyroku *Frasik przeciwko Polsce* Trybunał wyraża stanowisko o dopuszczalności ograniczenia przez organy władzy prawa do zawarcia małżeństwa jedynie w przypadku, gdy zachodzą ważne względy wynikające z takich okoliczności jak zagrożenie bezpieczeństwa, zapobieganie przestępstwom, ochrona porządku. Podkreśla, że

ingerencja państwa w prawo do zawarcia związku małżeńskiego nie może być arbitralna albo nieproporcjonalna.

W przypadku, gdy już sam kontakt osobisty tymczasowo aresztowanego z osobą, z którą chce zawrzeć związek małżeński, zagraża dobru postępowania karnego - tak jak to miało miejsce w sprawie pana - ograniczenie przez organy władzy prawa do zawarcia małżeństwa należy uznać za uzasadnione. Trzeba jednak jednocześnie mieć na uwadze, że prawo polskie dopuszcza - z ważnych powodów, za zezwoleniem sądu - możliwość zawarcia związku małżeńskiego przez pełnomocnika. Z pewnością to rozwiązanie nie może być wskazywane rutynowo, w każdym przypadku, gdy w związek małżeński chce wstąpić osoba pozbawiona wolności, bowiem przede wszystkim należy umożliwić zawarcie małżeństwa w sposób, który przepisy Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego wskazują jako podstawowy. Jednakże w tych szczególnych przypadkach, gdy ze względu na dobro postępowania karnego nie jest możliwa jednoczesna obecność przed urzędnikiem stanu cywilnego obojga nupturientów, przywołana instytucja prawna stwarza zainteresowanym możliwość zawarcia małżeństwa mimo tych przeszkód. O tej alternatywie powinien zostać powiadomiony każdy tymczasowo aresztowany, któremu organ dysponujący odmówi udzielenia zgody na widzenie w celu zawarcia związku małżeńskiego (a więc w istocie uniemożliwi zawarcie związku małżeńskiego). Jak wynika z zebranych informacji, w sprawie pana..... organ dysponujący nie powiadomił zainteresowanego o takiej ewentualności. Nieudzielenie tej informacji wpłynęło zaś na ograniczenie możliwości korzystania przez tymczasowo aresztowanego z jego praw.

W uzyskanych w sprawie pana wyjaśnieniach zwraca uwagę jeszcze jeden aspekt. Charakteryzując okoliczności niewydania zgody na zawarcie związku małżeńskiego przez organ dysponujący Zastępca Prokuratora Rejonowego podniósł dodatkowo, że panpozostaje w konkubinacie ze swoją narzeczoną od kilku lat, mają z tego związku troje dzieci, a przed jego aresztowaniem zamieszkiwali wspólnie, jednak wówczas obydwójce nie planowali zawarcia związku małżeńskiego mimo, iż nie było ku temu żadnych przeszkód formalnych. Przedstawił również okoliczności, w jakich tymczasowo aresztowany oświadczył się swojej konkubinie i w jaki sposób zostały one przez nią przyjęte, w formie sugerującej dezaprobatę dla tych działań.

Opisane fakty nie powinny mieć żadnego znaczenia dla rozstrzygnięcia wniosku złożonego przez tymczasowo aresztowanego, co więcej, w ogóle nie powinny być przedmiotem dywagacji organu dysponującego. Organ dysponujący w żadnym razie nie jest bowiem uprawniony do oceny, czy decyzja tymczasowo aresztowanego o zawarciu związku małżeńskiego jest słuszna oraz jaki czas i okoliczności są do tego odpowiednie. Posługiwanie się przywołaną wyżej argumentacją jest nie do zaakceptowania, zwłaszcza w świetle orzeczenia Europejskiego Trybunału w sprawie *Frasik przeciwko Polsce* oraz *Jaremowicz przeciwko Polsce* i może narazić Polskę na kolejne przegrane przed Trybunałem.

Podzielam stanowisko przedstawione przez rząd polski Radzie Europy, iż obowiązujące przepisy prawa są wystarczające, aby zapewnić realizację prawa osób pozbawionych wolności do zawarcia związku małżeńskiego, a źródła ewentualnych naruszeń należy szukać w nieprawidłowym stosowaniu prawa. W związku z taką diagnozą stanu rzeczy, działania podejmowane w celu wywarcia wpływu na zmianę praktyki stosowania prawa muszą być jednak skuteczniejsze.

W mojej ocenie okoliczności przedstawionego przypadku wskazują na potrzebę zintensyfikowania działań informacyjnych, w szczególności wśród sędziów i prokuratorów, upowszechniających stanowisko ETPC w sprawie zawierania związków małżeńskich przez osoby pozbawione wolności. Szczególną uwagę zwrócić należy przy tym na kwestię określenia podstaw, które mogą uzasadniać ograniczenie prawa osoby pozbawionej wolności do zawarcia związku małżeńskiego i czynników, które mogą być brane pod uwagę przy podejmowaniu decyzji w tym przedmiocie. Dostrzegam również potrzebę zobowiązania organów dysponujących, w przypadku wydania decyzji odmawiającej realizacji prawa do zawarcia związku małżeńskiego, do informowania osób pozbawionych wolności o możliwości wystąpienia do sądu o zgodę na zawarcie związku małżeńskiego przez pełnomocnika.

Mając powyższe na względzie zwracam się do Pana Ministra o rozważenie zgłoszonych przeze mnie postulatów i podjęcie działań, które spowodują, że stanowisko Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie zawierania związków małżeńskich przez osoby pozbawione wolności, będzie w pełni uwzględnione w postępowaniu organów

dysponujących. Uprzejmie proszę o powiadomienie mnie o zajętych przez Pana Ministra stanowiskach.

Z wyrazami szacunku

(podpis na oryginale)